

Tjänstemännen och den socialdemokratiska strategin¹

AV TORSTEN SVENSSON

1. Inledning

Två företeelser framträder tydligt i den moderna svenska politiska historien; socialdemokratin dominans och den offentliga sektorns tillväxt under dess beskydd. Det ligger nära till hands att förlägga förklaringen till dessa två nära förbundna företeelser till socialdemokratin politiska strategi. Detta är en typ av förklaring som anknyter till Adam Przeworskis granskning av den västeuropeiska socialdemokratin. Utifrån detta synsätt kan socialdemokratin vägval beskrivas på följande sätt: Fångade av den parlamentariska demokratin krav på politisk majoritet, samtidigt som arbetarklassen aldrig tycktes uppnå den förväntade majoriteten, tvingades socialdemokratin att fatta ett strategiskt val. Antingen skulle man behålla sin arbetarklasskaraktär eller också skulle man försöka att vidga sin klassbas. Man valde, och väljer, det senare. Det har handlat om att fånga upp den 'nya medelklassen'. Genom sin generella välfärdsolitik och organisatoriska uppbyggnad har man under lång tid skapat ett samtycke till den socialdemokratiska reformpolitiken som sträckt sig långt utöver arbetarklassens gränser. En 'multi-class strategy' är den enda vägen att gå för att kunna behålla greppet om politiken.²

Vilka uttryck tar sig då det strategiska handlandet i detta perspektiv? För det första utformas politiken på ett sådant sätt att den appellerar till fler grupper än den rena arbetarklassen. Man kan här se den generella välfärdsolitik som ett uttryck för detta: Alla ska omfattas av välfärdsreformerna. Det ska därtill vara en hög standard på service och generös nivå vad gäller kontanta bidrag. Det handlar inte bara om att omfördela resurser till de svagare grupperna, de ska också integreras som medborgare. Det medför att välfärdsarrangemangen får karaktär av rättigheter som gäller alla lika, även den välbärgade har rätt till sin del. Konsekvensen av denna utformning är en stor välfärdssektor av generell karaktär.

Förutom att välfärdsolitik är förankrad i den socialdemokratiska ideologin så bör den i Przeworskis perspektiv samtidigt vara utformad för att söka skapa klassallianser. Socialdemokratin försöker få stöd från den 'nya medelklassen' med en politik som kan motiveras utifrån folkhemstanken. Därtill kan man tänka sig ytterligare ett medel: att socialdemokratin organisatoriskt försöker föra in tjänstemannaintressets organisationer under sina vingar. Man hyser stort intresse för uppbyggnaden av tjänstemännens fackliga organisationer. Ett tjänstemannaråd tillsattes 1946 som enligt Sven Andersson kom att få stor betydelse för partiets politik framgent. Under den senare delen av 40-talet påbörjades också en uppbyggnad av speciella tjänstemannaföreningar inom partiet. En tidning direkt riktad till tjänstemännen gavs också ut mellan åren 1947-53.³

Man söker med dessa medel skapa ett löntagarintresse och partiet övergår från att vara ett arbetarparti till att bli ett allmänt löntagar- eller folkparti. ATP-frågan brukar i Sverige allmänt betraktas som den stora vändpunkten. Valet 1960 och TCO:s anslutning till ATP visar hur "Klass- och breda medborgarintressen kom att sammanfalla och borgarpartierna måste ge upp sitt motstånd".⁴ Men även om man accepterar att välfärdsstaten i och med valet 1960 får ett ökat stöd från såväl valmanskåren som från partierna, så är det inte självklart att det ger en ingång i medelklassen för socialdemokratin. Särllvik menar sig inte finna något stöd i data för detta när han analyserar valet 1960. Men detta motsäges i sin tur av det material som Särllvik själv presenterar i analysen. Mellan valen 1956 och 1960 ökar socialdemokraternas sin rösteandel fra i tjänstemannagrupperna (5%) och bland övriga arbetare (9%). De senare representerar till en del de som numera klassificeras som lägre tjänstemän. Däremot gör man en marginell förlust hos arbetarväljarna. Detta passar väl ihop med att ATP-förslaget var avpassat för tjänstemännens intressen, snarare än arbetarnas.⁵

Syftet med denna studie är att granska hur förhållandet mellan socialdemokratin och tjänstemännen har utvecklats. Utgångspunkten är Przeworskis allmänna beskrivning om en valstrategisk avvägning, där Sverige representerar ett fall med ett mildt 'trade-off'; För den svenska socialdemokratin finns goda möjligheter att vända sig till breda befolkningsgrupper utan att förlora arbetarväljarna, enligt Przeworski.⁶ Sökarljuset riktas mot tjänstemännens attityder till välfärdsstaten och benägenhet till att rösta socialistiskt. Om 'strategiförklaringen' är rimlig så bör en effekt av den socialdemokratiska strategin vara att inställningen till välfärdsstaten blivit en avgörande fråga för tjänstemännen när valdagen står för dörren, samtidigt som arbetare oavsett inställning ändå i huvudsak röstar socialistiskt. Kan det vara så att effekten av positiv inställning till välfärdsstaten på socialistisk röstning är större hos tjänstemännen än hos andra grupper, företrädesvis arbetarna?⁷

På sätt och vis rör det sig om en variant av en åsikts- eller klassröstningsundersökning, även om det inte är röstning i absoluta tal som här ska stå i centrum. I sin genomgång av åsiktsröstningens utveckling i Sverige från 1956 och framåt konstaterar Holmberg & Gilljam att åsiktsröstningen har ökat med åren, också när man kontrollerar för klassvariabeln. Men de mäter inte närmare utvecklingen för specifika grupper utan de har mycket grova klassmått. Den slutsats de drar är ändå intressant för mitt vidkommande: "På 1950-talet och början av 1960-talet spelar klasstillhörigheten en större roll än vänster-högeråsikterna när väljarna bestämde sig för hur de skulle rösta. På femtiotalet röstade en konservativ arbetare på socialdemokraterna och en radikal tjänsteman på folkpartiet. Sedan mitten av 1970-talet är förhållandet det omvända. Åsiktsröstningen överflyglar numera klassröstningen".⁸ Lite kortfattat kan problemet uttryckas på följande sätt: Är det klass eller åsikt som bestämmer tjänstemännens röstande? Och hur ser detta ut över tid?

Här finns ett begreppsligt problem som jag inte avser att diskutera men som här ändå ska nämnas. Holmberg & Gilljam menar, samtidigt med ett erkännande av att klassröstning inte utesluter åsiktsröstning, att: "Arbetare röstar alltså mindre socialistiskt och mer borgerligt än för tjugofem år sedan, samtidigt som medelklassväljare röstar mer socialistiskt och mindre borgerligt. Det är detta som avses när man talar om minskad klassröstning".⁹ Men är det självklart att socialdemo-

kratin alltid är talesman för arbetarintresset och de borgerliga partierna alltid mår om medelklassen? Insatt i det sammanhang som jag granskar får detta ett något märkligt utseende: Klassröstning kan minska om 'den nya medelklassen' röstar i enlighet med sitt klassintresse.

Jag har redan snuddat vid varför tjänstemännen är den intressanta gruppen att studera. I likhet med andra relativt välbeställda grupper, gynnas de av den generella utformningen av välfärdsstaten. Pensionen, barnbidraget etc ges som en rättighet, dvs man stupar inte på en inkomstgräns som gör vissa till bidragstagare medan andra enbart tillför resurserna. En generös standardnivå på service och bidrag ger också skäl till att inte lämna de offentliga lösningarna för privata alternativ. Den svenska välfärdsstaten och sociala reformer är därtill intimt förknippade med socialdemokratin.¹⁰ Tjänstemän i mellanställning, den kategori i valundersökningarna som jag främst kommer att titta på, är en grupp som hela tiden varit på tillväxt och som torde vara mindre förankrad i traditionella klassröstningsmönster jämfört med såväl arbetare som högre tjänstemän och olika typer av företagare.¹¹ Åsikter i ideologiska frågor torde därmed få större genomslag vad gäller röstningsbeteende i denna grupp än i andra yrkesgrupper.¹²

1960 års val där man slog fast ATP-reformen borde också innebära en ökning av andelen positiva till välfärdsstaten jämfört med tidigare, framförallt inom tjänstemannagruppen. Däremot kan man tänka sig att inställningen till frågor som rör klassiskt socialistiska frågeställningar kan vara mer ljum.

Min tanke är att utnyttja data från de svenska valundersökningarna för att genomföra min egen studie. Helst borde det då finnas intervjufrågor som återkommer i samma form val efter val ända sedan 1956. Här uppstår genast ett problem. Det är få variabler som man i de olika valundersökningarna låtit återkomma i sin ursprungliga skepnad. Den datamängd som jag har arbetat med är sammansatt av de frågor som återkommer någorlunda ofta under perioden 1956–1982.¹³

Som ett mått på attityd till välfärdsstaten använder jag mig av påståendet: "Det har gått så långt med sociala reformer här i landet att staten i fortsättningen hellre borde minska än öka bidrag och stöd åt medborgarna". Från 1964 och till och med 1979 har de intervjuade fyra alternativ att välja på för att ta ställning till denna fråga. 1956 liksom 1960 finns bara två utfall på påståendet,

instämmer respektive instämmer inte. Dessa undersökningar skiljer också ut sig genom att man då inte hade några svartskort för intervjupersonen.¹⁴ Tyvärr är det därtill så att valundersökningen 1982 helt saknar denna fråga, medan 1956 års undersökning endast ger underlag för att se hur hela urvalet har besvarat frågan. Det går däremot inte att spåra olika undergruppers ställningstaganden. Sammantaget så begränsar detta analysen till att gälla valen 1960–1979.

Detta är alltså den enda fråga rörande inställningen till socialpolitiken som finns att tillgå. Kan då denna fråga sägas täcka in inställningen till välfärdsstaten? Både ja och nej. Ursprungligen utformades denna fråga, tillsammans med några andra, för att så autentiskt som möjligt avspeglade den politiska debatten under valkampanjer. Detta gör den självklart tidsbundet.¹⁵ Frågan används som grundstomme för Holmberg i valundersökningen gällande 1979 års val i en faktor som där benämnes som en "social omsorgs- eller rättvisedimension". Tillsammans med några andra frågor skiljer den ut sig från mer traditionella vänster-högerfrågor som rör sig på mer klassisk mark avseende kontroll och ägande av näringslivet.¹⁶ Men den är ganska negativt utformad och torde främst skilja ut de starkt övertygade anhängarna från alla övriga. Dessa övertygade anhängare är troligen de som har en bindning till socialdemokratien. Det är väl känt att frågornas 'riktning' betyder mycket för hur svaren fördelar sig. Ett annat problem med frågans formulering är att dess 'slutkläm' med ". . . bidrag och stöd" för tankarna till selektiva former av socialpolitik, den del av välfärdsstaten som inte är generell. Det är också dessa selektiva åtgärder som har det minsta stödet hos befolkningen.¹⁷ Men 'man tager vad man haver' och det är bättre att ha ett lite för snålt än för generöst mått. Det jag mäter är förhoppningsvis 'rätt', men för 'lite'.

Hur ska då yrke mätas? För att få en obruten serie har jag valt att hålla mig till den äldre yrkesklassificeringen som fått följa med i valundersökningarna parallellt med att den nya indelningen infördes 1968. Det som i den äldre indelningen utgör tjänstemän på mellannivå utgörs till större delen av det som i den nya klassificeringen betecknas som tjänstemän på mellan- och lägre nivå. Det är också det skikt som är intressant att studera, utifrån mitt perspektiv.¹⁸

När det gäller den beroende variabeln har jag valt att se på hur man har röstat med avseende på partiblock. Det intressanta är framförallt att se

om attityd och yrke har betydelse för blocktillhörighet, huruvida en positiv inställning till sociala reformer kan vara en tillräcklig grund för att tippa över till den socialistiska sidan. Alternativet till blocktillhörighet, att använda sig av alla partier och då kunna få röstning på socialdemokratien renodlad, torde ge problem med skalnivån som är mer problematisk än ovanstående lite grova och förenklade bild.

Ett problem av annan art är att det inte är alldeles självklart att orsaksriktningen entydigt skulle vara den angivna. Det går att tänka sig att attityden följer av partival. Hos Svallfors finns en uppläggning som utgår från den tankegången. Detta ter sig något märkligt då utgångspunkten för författaren är att studera hur bl a partier "utifrån en given välfärdspolitisk struktur försöker vinna stöd och forma opinioner".¹⁹ Svallfors mejslar ut partiernas olika argumentationslinjer och argumentens stöd i befolkningen. Men möjligheten att skärskåda effekterna av detta, medborgarnas 'stöd' till partierna, avhänder sig författaren. Mitt syfte är likartat, att se på effekterna av attityd på röstning. Därför kommer också analysen att bygga på antagandet att partival är den beroende variabeln.

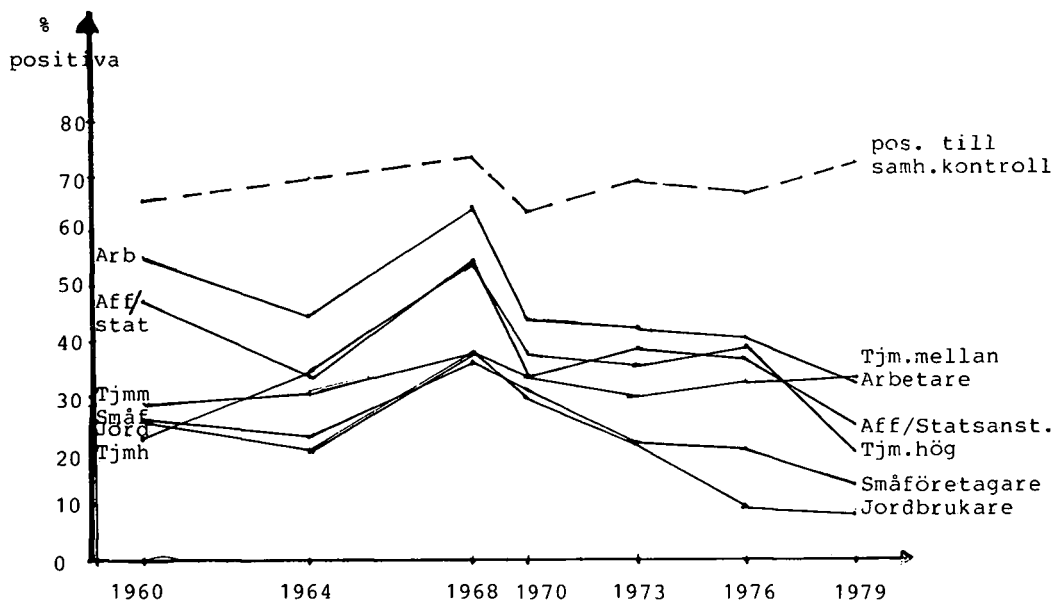
2. Välfärdsstaten – ett minskat förtroende?

Hur har då attityderna till sociala reformer och bidrag utvecklats över tid? Det generella svaret är att väljaren i gemen blivit allt mer negativ, vilket framgår av figur 1.

I stora drag tycks resultatet bekräfta vad Holmberg med en liknande analys kommit fram till: "Den sociala bidragspolitiken, en av hörnstenarna i det svenska välfärdssamhället, har kommit att ifrågasättas alltmer av väljarna. Och en stor del av denna opinionsförändring har inträffat sedan valet 1976".²⁰ Det är samma mönster som framträder här, med en i stort sett avtagande trend från 1960 till 1980, med en avvikelse vid 1968 års val där alla yrkesgrupper är mer positiva jämfört med såväl tidigare som senare val. Vad jag däremot inte kunnat fånga in är det trendbrott som den första hälften av åttiotalet innebar. Väljarna blev nu åter mer positiva till sociala reformer och bidrag. Den högerväg som valforskarna kunde spåra i ett flertal frågor fram till 1985 hade ingen klangbotten inom socialpolitiken.²¹

Den avtagande trenden fram till 1979 står inte att finna i inställningen till samhällskontroll över näringslivet, som synes av den övre kurvan. Detta stämmer också väl överens med de resultat

Figur 1 Andelen positiva till sociala reformer och bidrag i olika yrkesgrupper 1960–1979.

Figuren visar positiv inställning till frågan om sociala reformer där jag har slagit samman de båda positiva svarskategorierna, "helt motsatt åsikt" och "i stort sett motsatt åsikt", till en kategori. Jag har uteslutit gruppen jordbruksarbetare som utgör en alltför liten och också ointressant grupp att studera. Detta gäller hela analysen framgent. Som en jämförelse med den socialpolitiska dimensionen har jag lagt in positiv inställning till samhällskontroll över näringslivet sett över samma tidsperiod för alla grupper tillsammans. Denna fråga lyder: De ledande i bankerna och industrin får alldeles för mycket inflytande, om inte samhället har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet". Se Petersson 1976 b, 41.

som Holmberg kommer fram till: "Sjuttioalets högervind ledde således inte till att de gamla klassiska laissez-faire-idéerna, med en svag statsmakt som lät näringslivet sköta sig självt, vann ökat gehör bland väljarna. Istället blev tanken på att samhället måste ha möjligheter att kontrollera det privata näringslivet något mer accepterad".²² Att kurvan ligger så pass mycket högre upp på den positiva skalan torde till en del hänga samman med hur den är formulerad.

Vad dock inte Holmberg kan uppmärksamma, då intresset riktas mot partitillhörighet och inte yrke, är att två grupper avviker från denna allmänna utveckling. Såväl högre tjänstemän som de på mellannivå har en motsatt utveckling från valet 1960 till valet 1964. Där alla andra gruppers positiva inställning sjunker, så stiger anslutningen hos dessa grupper; för högre tjänstemän från 22,2 till 34,6 % medan mellankategorin gör en smärre ökning, från 28,4 till 30,4 %. De andra grupperna

uppvisar relativt kraftiga minskningar. Det är bestickande att det är just dessa grupper som gynnas av ATP-reformens utformning och genomförande. På samma sätt är det dessa två grupper som från valet 1973 till 1976 uppvisar en ökning i graden av positiv inställning till sociala reformer och bidrag.

Det finns två olika typer av resultat att stanna upp inför. Det första är den stadiga minskningen. Den lite blåögda hypotesen att förtroendet skulle ligga fast på en hög nivå perioden igenom håller inte streck. Utvecklingen tycks ha mer gemensamt med den teori som Inglehart har fört fram. Denne hävdar att det pågår en långsiktig förändring av värderingarna i samhället som är kopplat till avtagande marginalnytta av materiella framsteg. Det land i hans analys där man är mest negativt inställda till 'välfärdsolitik' är Danmark, ett land som utgör en av de främsta välfärdsstaterna. Att man är så negativa förklaras

av att "Denmark . . . have largely solved the problems they are capable of solving and have thereby reduced the demand for more of the same. Insofar as they succeed, they reach a point of diminishing returns . . ." ²³ Men detta kan dock inte förklara de avvikelser från den allmänna trenden som jag påvisade här ovan.

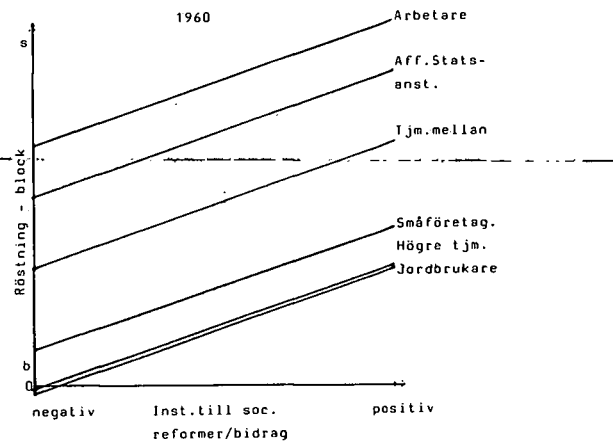
Ytterligare ett resultat bör uppmärksammas. Förutom utvecklingen för högre tjänstemän mellan valet 1976 till 1979, så ligger kurvan för båda tjänstemannagrupperna relativt nära arbetargruppernas utvecklingslinjer. Det är till och med så att tjänstemän på mellannivå 1979 har den största andelen positiva till sociala reformer. Bönder och småföretagare är klart mycket mer negativa än de andra grupperna. Dessutom är tjänstemän på mellannivå den enda grupp som faktiskt ökat andelen positiva mellan 1960 och 1979. Ökningen är ganska liten, från 28,4 till 32,8%. Men poängen är att alla andra grupper har en nedåtgående kurva. Intressant att notera i det här sammanhanget är då att klassröstningen i medelklassen har minskat, framförallt beroende på kraftigt ökande socialistisk röstning hos tjänstemännen. Detta gäller framförallt om man utsträcker undersökningsperioden till att gälla 1956-1985: "tjänstemännen har blivit fler och de har tenderat att rösta mer socialistiskt". ²⁴ Andelen socialistiskt röstande i tjänstemannagruppen har under perioden ökat från 29 till 42%. ²⁵ Kan det vara så att tjänstemännen är känsligare för välfärdsdimensionen när man står inför valurnorna?

3. Tjänstemän, socialpolitik och röstning

Yrkestillhörighet och åsikter i socialpolitiska frågor har tillsammans en relativt stor betydelse för hur man har röstat genom åren. Förklaringskraften avtar förvisso över tid, men inte mycket. Samtidigt kan noteras att de båda variabelernas relativa förklaringskraft förändras under perioden. Yrke förklarar allt mindre, medan åsikternas betydelse stadigt ökar. De två är vid de sista valen under perioden relativt jämnstarka. Vid valet 1976 är det t o m så att attitydvariabelns andel är större än yrkesvariabelns. Detta resultat faller väl i linje med tanken att klassröstningen stadigt minskar sin betydelse, medan åsiktsröstningen tilltar. Och en åsikt av betydelse tycks vara väljarnas hållning i socialpolitiska frågor. ²⁶

Effekten av såväl yrke som attityd kan åskådliggöras av följande figur som illustrerar valet 1960:

Figur 2 Effekt av attityd till sociala reformer och yrke på röstning - additiv modell.

Figuren bygger på ett antagande om linjära samband. Det vore i och för sig inte helt orimligt att tänka sig kurvlinjära dito, dessutom med variationer för olika grupper. Observera att det 1960 dessutom bara fanns två svarsalternativ.

Hur ska då denna figur tolkas? Den direkta effekten av yrkestillhörighet motsvaras av skillnaderna i röstningsbeteende mellan de olika yrkesgrupperna som kan avläsas på y-axeln, när attityd konstanthålles vid värdet 'negativ'. Som synes bildar de olika yrkesgrupperna en väntad ordningsföljd; arbetare tar täten som den klart mest socialistiska gruppen och i en fallande ordning följer de övriga. Minst benägen till vänsterröstning är således jordbrukargruppen.

Vad händer då om vi förändrar värdet på attitydvariabeln, givet effekten av yrke? Effekten av förändrade åsikter kan avläsas i den lutning på linjen vi får för respektive grupp när vi rör oss till värdet 'positiv' på x-axeln. Denna lutning motsvaras av estimatet 0,34 som kan tolkas som en ostandardiserad regressionskoefficient. ²⁷ Vad som händer med denna effekt om vi rör oss framåt i tiden framgår av följande tabell:

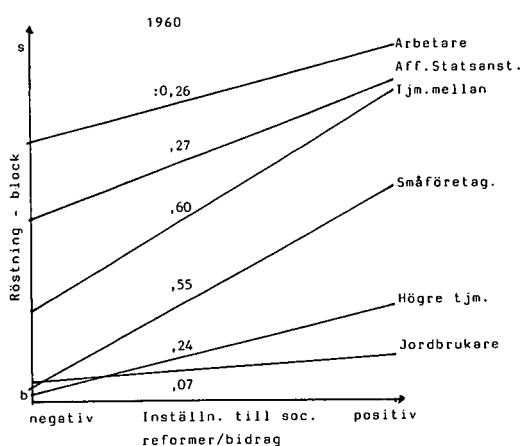
Tabell 1²⁸ Genomsnittlig effekt av förändrad attityd till sociala reformer på röstning 1960-1979 (Ostand. regr. koett).

År:	1960	1964	1968	1970	1973	1976	1979
Beta:	0,34	0,33	0,40	0,36	0,43	0,54	0,57

Inställning till sociala reformer och bidrag har sålunda en tilltagande effekt på röstningsbeteendet, med kontroll för yrkestillhörighet. Detta styrker den allmänna tesen om ökad åsiktsröstning och ger också en föga kontroversiell upplysning om att partiernas ställningstaganden i socialpolitiska frågor kan vara betydelsefulla för väljarnas röstningsbeteende. Men resultatet kan knappast sägas vara något som vare sig talar för eller mot min hypotes om tjänstemännen. I den ovan angivna grundmodellen antas nämligen att effekten av attityd är densamma för alla yrkesgrupper, effekten är en genomsnittlig effekt. Därför blir också linjerna som representerar de olika yrkesgrupperna parallella i figuren ovan.

Men min utgångspunkt är istället att effekten av attityd till välfärdsstaten ska vara större i tjänstemannagruppen än tex för gruppen arbetare eller högre tjänstemän. Modellen bör sålunda förutsätta interaktion; effekterna bör bli olika beroende av vilket värde man har på den andra oberoende variabeln.²⁹ Om man nu tar hänsyn till detta händer intressanta saker. Motsvarigheten till ovanstående figur över valet 1960 får då följande utseende:

Figur 3 Effekt av attityd till sociala reformer på röstning inom olika yrkesgrupper 1960 – interaktiv modell. (Ostand. regr. koeff).

Som vi ser har förändringen av 'välfärdsattityd' en relativt liten inverkan på röstningsbeteende vad gäller högre tjänstemän och jordbrukare. Dessa grupper röstar fortfarande borgerligt, även om man har en positiv inställning till sociala re-

former och bidrag. På samma sätt berörs arbetare och affärs- och statsanställda i ringa grad, framförallt de förstnämnda. Generellt sett röstar arbetare socialistiskt oavsett inställning till sociala reformer och bidrag. De grupper som berörs är småföretagare och framförallt tjänstemän i mellanställning. Utgångsläget för den senare gruppen är en borgerlig inställning, något mindre än småföretagare, högre tjänstemän och jordbrukare, medan effekten av ändrad attityd är så kraftig att man hamnar strax under arbetare och affärs- och statsanställda i grad av socialistisk röstning. Det tycks alltså vara så att tjänstemännen är känsligare för attityd till socialpolitiska frågor när det blir aktuellt att rösta, jämfört med andra grupper. Åtminstone gäller detta 1960.

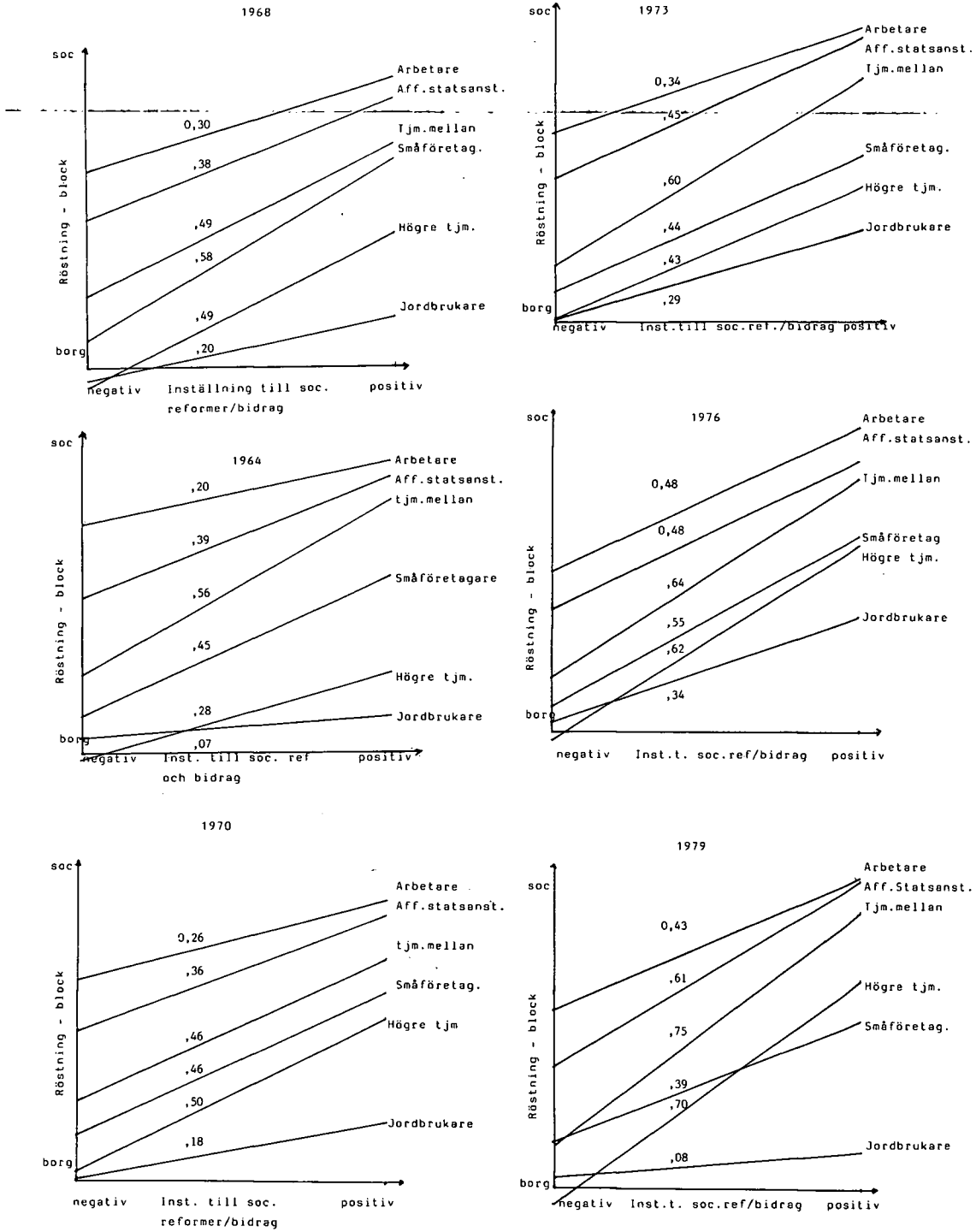
Innan jag går vidare och i detalj ser på vad som händer över tid, kan det dock vara på sin plats att stanna upp inför vissa problem som ovanstående modell för med sig. Interaktionseffekten i sig, att det finns interaktion som har effekt på röstning, visar sig över tid vara signifikant. Effekterna är dessutom klart signifikanta, förutom valet 1976 då inte ens en säkerhetsnivå på 90 % är tillräcklig.³⁰ Men däremot uppstår det problem med att säkerställa de enskilda estimaten för respektive grupp.

För varje enskilt estimat för interaktionseffekten anges ett t-värde och dess signifikans. Med signifikans avses här sannolikheten att värdet är skiljt från en gemensam jämförelsegrupp.³¹ Den enda grupp som klarar denna signifikansprövning är tjänstemannagruppen, om man ser till alla undersökningstillfällen. Denna grupps värden har också för varje tillfälle den högsta säkerheten. Om man därtill ser på standardavvikelserna för respektive värde så ser man att de är ganska höga. Även om tjänstemannagruppen återigen kommer ut bäst vid en jämförelse, tillsammans med gruppen arbetare, så blir konfidensintervallen ganska breda.³²

Ovanstående bör kanske leda till en viss återhållsamhet vad gäller slutsatserna. Samtidigt är tendenserna så pass entydiga, även vad gäller signifikansnivåer och konfidensintervall, att jag ändå väljer att föra analysen vidare efter den redan inslagna vägen.

Vad händer då över tid? Här följer en prestation av effekterna för varje år.³³

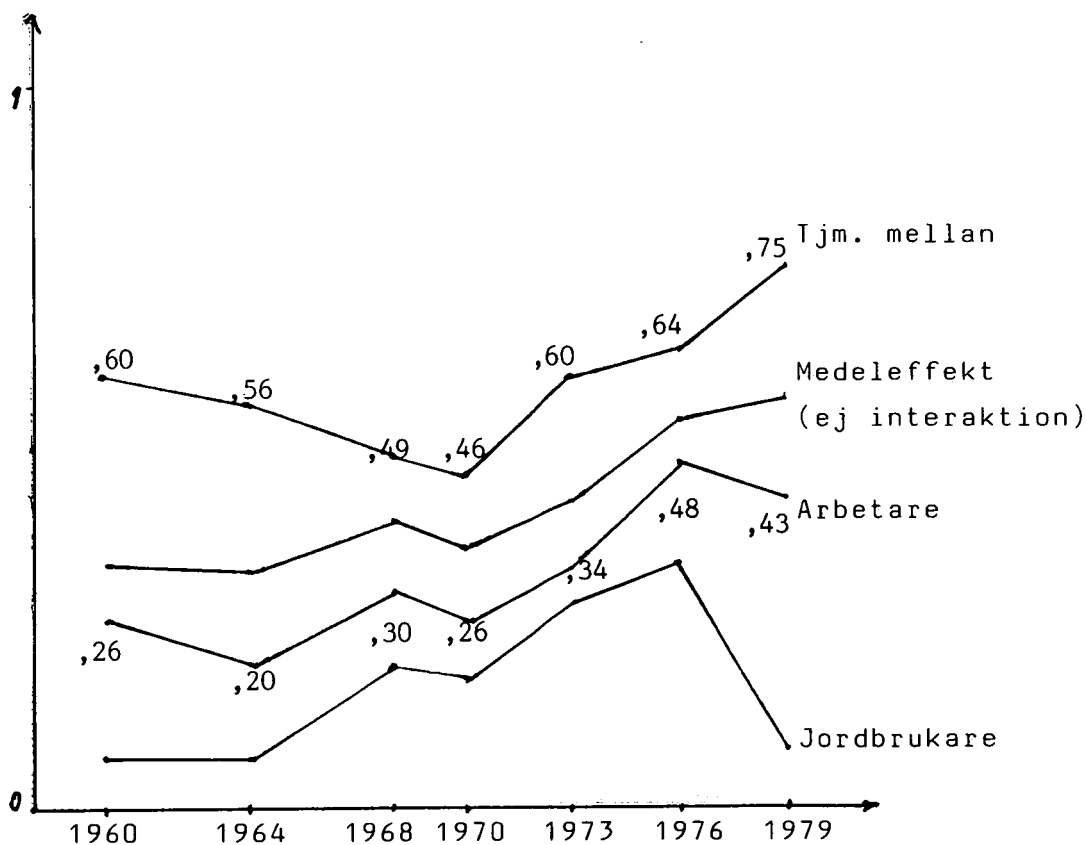
Figur 4 Effekt av attityd till sociala reformer på röstning inom olika yrkesgrupper 1964-1979 - interaktiv modell. (Ostand. regr. koeff.)

Som vi ser är effekten klar och tydlig också valet 1964. Linjen som representerar tjänstemännen på mellannivå har nästan samma kraftiga lutning som dess motsvarighet i valet 1960. Effekterna för övriga är klart lägre och liksom vid valet 1960 bildar tjänstemännen på mellannivå en distinkt socialistisk väljargrupp när man har positiv inställning till socialpolitiken. Detta mönster återkommer sedan vid valen 1973, 1976 och 1979. Den största effekten av attityd återfinnes hos tjänstemannagruppen och man grupperar sig relativt väl ihop med arbetargrupperna. Vid valen 1968 och 1970 är resultatet mindre entydigt. Tjänstemännen tillhör de grupper där effekten är störst, men man förlorar vid dessa val sin 'ledarställning'; till småföretagare 1968 och till högre tjänstemän 1970. Värt att notera är att från och med detta val ligger också effekterna för högre tjänstemän relativt högt.

Ett av resultaten av analysen torde vara en bekräftelse av min idé om att tjänstemännen är en grupp som mer än andra torde rösta socialistiskt om man har en positiv inställning till socialpolitik. Denna grupp är generellt sett mer känslig än andra grupper. Gruppen har de klart högsta värdena i fem av sju val, i de övriga ligger värdet strax under den högsta noteringen. Övriga 'ursprungligen' borgerliga grupper uppvisar betydande svängningar vad gäller beta-värden och placerar sig dessutom relativt långt ner på den socialistiska skalan. Minst roll för socialistisk röstning spelar frågan för arbetare och jordbrukare, fast med helt olika utfall: Arbetare röstar i alla fall socialistiskt och positiv attityd tillför inte mycket, medan jordbrukare röstar borgerligt även om man är positiva till socialpolitiken. Grafiskt ser det ut på följande sätt:

Figur 5 Effekter av attityd till sociala reformer och bidrag på röstning för olika yrkesgrupper. (Ostand. regr. koeff.)

Efter att ha konstaterat att grundidén tycks stämma så är just jämförelsen mellan arbetare och tjänstemän intressant att göra. Den relativt stora skillnad som tycks finnas perioden igenom visar också på möjligheterna att konstruera ett välfärdssystem som faktiskt gynnar tjänstemännen, utan att arbetarna röstar på annat sätt. Om vi kunde upptäcka negativa effekter för arbetargruppen så skulle man ha passerat det 'trade-off' som Przeworski antar finns mellan en arbetarklassinriktning och löntagar/folkpartiinriktning för socialdemokratiska partier.³⁴ Men sådana effekter uppträder inte här.³⁵

Vid en jämförelse mellan tjänstemän och arbetare där alla undersökningsår betraktas som ett enda tillfälle framstår skillnaderna tydligt, konfidensintervallen på 95 %-nivån runt betavärdena blir 0,50 – 0,66 och 0,24 – 0,40 för respektive grupp. Detta trots att valen 1968 och 1970 inte är gynnsamma för modellen. Om hänsyn tas till dessa avvikande år och resultaten poolas i tre perioder, 1960–64, 1968–70 och 1973–79, pekar de erhållna konfidensintervallen mot säkerställda skillnader den första och sista perioden.³⁶

Man kan nu misstänka att det i realiteten rör sig om mycket små undergrupper som inte har politisk relevans. Men en sådan invändning har inget stöd. Gruppen tjänstemän som är positiva till sociala reformer och som röstar socialistiskt utgör en betydande andel av den undersökta gruppen. Vid valet 1960 utgjorde man 25 % av tjänstemännen. Därefter sjunker andelen något, förutom vid valet 1968, för att åter nå 25 % vid valet 1979. Arbetargruppens röster på det socialistiska blocket avtar något under perioden. Men det är samtidigt de som är negativa till sociala reformer och bidrag och samtidigt röstande socialistiskt som kommer utgöra en allt större andel av arbetarna; vid valet 1960 utgör man 31 % av arbetargruppen, varefter andelen stadigt stiger till valet 1979 där denna grupp utgör 44 % av alla arbetare.

Vilken karaktär har då valen haft från 1960 och framåt? De två valen 1960 och 1964 bör kanske ses i ett sammanhang och kan sättas i samband med det genombrott i tjänstemannagrupperna som socialdemokratin gör i och med ATP-reformen. Esping-Andersen menar "Att ATP-reformen bidrog till att mobilisera tjänstemannastöd för en socialdemokratisk framtid framgår tydligt av de följande valen".³⁷ Valet 1960 går i välfärdspolitikens tecken och det är dessutom strid om den. Motsättningarna var stora vad gäller

ATP, folkpensionerna, barnbidragen och bostadssubventionerna.³⁸ I valet 1964 blev pensionsfrågorna åter viktiga i partiernas propaganda, bland annat beroende på att högern ville förändra ATP:s konstruktion. Bostadsbristen utgjorde fortfarande en källa till konflikt.³⁹

Esping-Andersen menar vidare att välfärdsstaten framgent omvandlas i samklang med de nyvunna gruppernas intressen: "pensioner, liksom sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och alla reformer som senare följde, omfattade i lika utsträckning alla medborgare, medan bidragsstorleken avpassades efter inkomster och förväntningar. Det gamla idealet om en minimalistisk jämlikhet övergavs till förmån för en 'maximalistisk' utjämning. Istället för att påtvinga de nya mellanskikten av en arbetarklassen präglad välfärdsstat blev den nya principen att ge arbetarklassen full hemorts rätt i en medelklassens välfärdsstat".⁴⁰ Detta var den välfärdsstat som expanderar under hela 60- och 70-talet.

Dessa två val kanske kan betraktas som nyckelval för utvecklingen. Om kontroll görs för hur väljarna röstat i det föregående valet, enligt deras egna hågkomster, bekräftas detta till en del. Väljarna är i hög grad benägna att rösta som man tidigare gjort. Men effekten av att rösta socialistiskt om man är positiv till sociala reformer och tidigare röstat borgerligt är jämförelsevis stor i just 1960 års val. Två toppar till förekommer under perioden, 1968 och 1976. Tjänstemännen är den grupp som, tillsammans med småföretagarna under 60-talet, erhåller de högsta värdena perioden igenom. Valet 1979 innebär en ganska sammansatt bild. Det finns en stark tendens av sjunkande effekter för flertalet grupper. Detta gäller dock inte de båda tjänstemannakategorierna. Tjänstemän i mellanställning har här en 'toppnotering'; Dessa väljare har alltså en jämförelsevis hög benägenhet att rösta socialistiskt om man har en positiv inställning till sociala reformer och bidrag. Detta även om man röstade borgerligt i valet 1976.

Valen 1968 och 1970 handlade bland annat om jämlikheten, eller kanske framförallt om den bristande dito. Låginkomstutredning tillsattes, inom socialdemokratin studerades jämlikheten och en jämlikhetsrapport lades fram. 'Ökad jämlikhet' var parollen för dagen. Att detta inte avspeglar sig lika tydligt i figuren ovan, kan bli bero på att debattklimatet var sådant att alla ville framstå som jämlikhetens försvarare. Dessutom var intresset i mycket riktat mot 'de sämst ställda'

snarare än det generella välfärdsbygget. Detta hade ju visat sig vara behäftat med revor.⁴¹

Vid valen under sjuttioalet har socialpolitiska frågorna fått stå i bakgrunden, om man inte ser sysselsättningsfrågorna som sådana. De ekonomiska problemen blev valens nav. I valet 1973 var det inflation parat med sysselsättningsproblem som stod i fokus.⁴² Vid valet 1976 tillkom kärnkraften och energifrågorna som heta valfrågor, liksom frågan om löntagarfonderna. Petersson menar att det framförallt var "oron inför framtiden som blev avgörande".⁴³ Inte heller 1979 års val gick i socialpolitikens tecken. Liksom tidigare var det sysselsättning, skatter och energi som stod i centrum för debatten. Däremot bekräftar såväl Särilvik som Petersson att förtroendet för socialdemokratin välfärdspolitik under sjuttioalet tycktes vara orubbat. Detta håller streck även under förlustvalet 1976.⁴⁴

Socialdemokratin har alltså ett stort förtroendekapital vad gäller välfärdsfrågorna och detta gäller i synnerhet för tjänstemännen. I tider där andra frågor kommer i förgrunden fortsätter socialpolitiken att vara en viktig fråga i valet av politisk färg för tjänstemännen. Under sjuttioalets senare del tycks tjänstemännen på mellannivå också få sällskap av de högre tjänstemännen.⁴⁵

4. Hur ska tjänstemännens särställning förklaras?

Jag har vid ett flertal tillfällen berört en möjlig förklaring till tjänstemännens särställning. Gruppens troligtvis mindre tradition av klassröstning torde vara en förutsättning, man har inte ärvit en gammal ämbetsmannakårs politiska attityder. Till detta kommer idén om att tjänstemännen har varit en välfärdspolitiskt gynnad grupp. Socialdemokratin skulle då ha skapat ett intresse hos tjänstemännen att stödja välfärdsstaten genom en utformning av välfärdssystemet som gynnar dem. Esping-Andersens tankegång om "framväxten av 'medelklassens' välfärdsstat" pekar i denna riktning.⁴⁶ Ovanstående analys ger vid handen att detta kan ha gett resultat och att det också gått att förena med att samtidigt inte förlora arbetarrösterna på just denna fråga. Przeworskis tankegång om ett relativt mildt 'trade-off' för Sveriges del tycks få stöd.⁴⁷

Ett annat sätt att uttrycka detta vore att resonera i termer av 'retrospective voting'. Valen 1960 och 1964 skulle då innebära nyckelvalen där ATP och den därpå följande omvandlingen av välfärdsstaten ger underlag för tjänstemännens ut-

värdering vid valen av det som skett. I utgångsläget förekommer då "result orientation" i Fiorinas terminologi.⁴⁸ Ett förtroendekapital byggs med tiden upp hos gruppen för välfärdspolitiken, vilket gör att man även under ett ekonomiskt betydligt kärvare sjuttioal bibehåller sin 'känslighet' för denna aspekt av politiken. Det är då frågan om en mer komplicerad process där "citizens monitor party promises and performances over time, encapsulate their observations in a summary judgement . . . and rely on this core of previous experience when they assign responsibility for current societal conditions and evaluate ambiguous platforms".⁴⁹ Att tjänstemännen röstar allt mer socialistiskt har konstaterats på annat håll. Att välfärdspolitiken spelar en större roll i bedömningen av partier för tjänstemän framgår förhoppningsvis av ovanstående analys.

Det är självklart att det finns metodiska svagheter i det stöd som jag presenterar till 'strategiförklaringen'. En av bristerna är att det är svårt att få signifikanta resultat för enskilda grupper. Svårigheten beror bland annat på att beräkningarna görs på relativt små grupper. Förutom att urvalet delas upp på sju olika yrkesgrupper så är dessa i sin tur uppdelade i undergrupper beroende på röstning och attityd. Det finns dessutom problem med den fråga som jag följt över tid. För det första har svarskategorierna genomgått vissa förändringar över tid. För det andra, vilket är allvarigare, kan det ifrågasättas om intervjufrågan som använts är den bästa att utgå ifrån om man ska dra slutsatser om välfärdsstaten. Något som komplicerar möjligheterna att dra slutsatser kan också vara den avtagande tillslutning som frågan får över tid.

Ett problem av en annan karaktär är att ovanstående förklaring inte går att direkt belägga. Det är i och för sig alltid fallet att man står inför mer eller mindre troliga förklaringar, arbetshypoteser som kan bli bättre genom att de motstår försök att falsifiera dem. Ett sätt att komma till ett sådant läge torde vara att se vad konkurrerande förklaringsvariabler kan åstadkomma med det uppkomna resultatet.⁵⁰

En rimlig hypotes är att det är *klassbakgrund* som ligger bakom skillnaderna mellan yrkesgrupperna. Tjänstemannagrupperna är en tillväxande grupp som framförallt rekryterar från arbetarklassen som i sin tur traditionellt röstar socialistiskt. Denna del av tjänstemannakåren är till övervägande del positiv till socialpolitiken och röstar av tradition på det socialistiska blocket. De

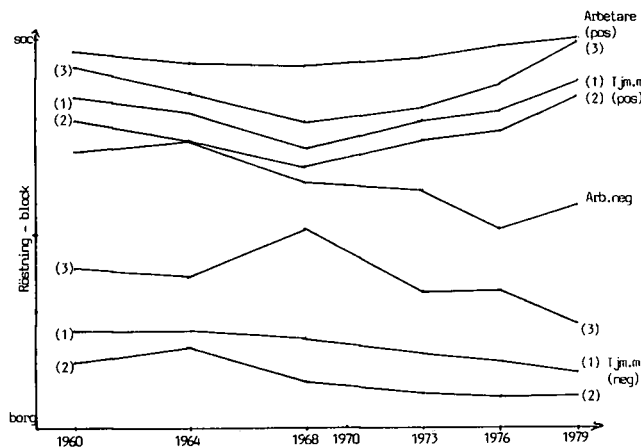
som i denna grupp är negativa till sociala reformer torde ändå i betydligt högre grad rösta socialistiskt än motsvarande grupp med medelklassbakgrund. Den andra delen av kåren har medelklassbakgrund, är av tradition borgerlig och övervägande negativ till sociala reformer. Skulle man inom gruppen finna de som är positiva till sociala reformer så tillfaller ändå deras röster det borgerliga blocket. Det är sålunda den speciella sammansättningen i tjänstemannagruppen som

gör att den tycks skilja sig från exempelvis den mer homogena arbetargruppen. Förhåller det sig på detta sätt?

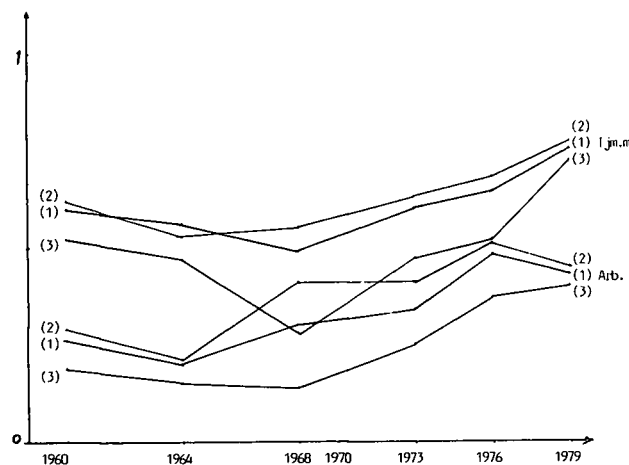
Figureerna nedan visar dels (6 a) hur man genom åren röstat i tjänstemannagruppen beroende på attityd och klassbakgrund och dels 6 b) hur effekterna av attityd på röstning förändras i såväl arbetar- som tjänstemannagruppen om en kontroll för klassbakgrund genomföres.

Effekter av attityd till sociala reformer och bidrag på röstning 1960–1979, med kontroll för klassbakgrund. (Ostand. regr. koeff)

Figur 6 a

Figur 6 b

Uppgifter om klassbakgrund noterades inte vid 1970 års valundersökning, varför jag här också rensat bort övriga värden för detta år. För att figur 6 a skall vara någorlunda läsbar har kurvorna för arbetarklass enbart redovisats i formen av grundmodeller. Siffrorna i parenteserna skall läsas på följande sätt: (1) = Grundmodell (ej kontroll), (2) = Fader medelklass, (3) = Fader arbetarklass.

Hur ska då detta resultat tolkas? I figur 6 a framgår, i linje med den allmänna tankegången, att tjänstemän med arbetarklassbakgrund i högre grad röstar socialistiskt än de med medelklassbakgrund. Resultaten är helt i linje med de ursprungliga resultaten om klassbakgrund får ses som en indikation på föräldragenerationen. Medelklassen är mer beroende av inställningen till sociala reformer än vad arbetarklassen är när de ska rösta. Skillnaden mellan de olika kategorierna av tjänstemän som är positiva till sociala reformer är dock inte speciellt stor. Hos tjänstemännen med negativ inställning är diskrepansen större mellan grupper med olika klassbakgrund. Tjänstemän med arbetarklassbakgrund hyser något av arbetarklassens tendens till att rösta socialistiskt även om åsikten i en sakfråga pekar åt ett annat håll. Detta är dock något som tycks avta över tid.

Helhetsintrycket är att klassbakgrund spelar en viss roll men att effekten av attityd i stort kvarstår inom yrkesgruppen. Generellt tycks det vara så att röstningsskillnaderna mellan grupper med olika synsätt på sociala reformer, om klassbakgrunden är densamma, är betydligt större än om man jämför grupper med olika klassbakgrund men med samma inställning till socialpolitiken.

Motsvarande resultat avspeglar sig också i fig. 6 b där de rena effekterna på röstning framgår tydligare. Här har dessutom jämförelsegruppen arbetare lagts in för att kunna se om klassbakgrund har olika betydelse för de två yrkesgrupperna.

Vid en jämförelse mellan de olika tjänstemannagrupperna så kan konstateras att klassbakgrund tycks slå igenom kraftigast 1968, 1973 och 1976. Diskrepansen mellan kurvorna är där som störst. Men om vi jämför arbetare med tjänstemän för respektive klassbakgrund så upprätthåller skillnaderna mellan dessa grupper. Förändrade effekter för en tjänstemannagrupp motsvaras av åtminstone en i riktning likartad förändring hos den motsvarande arbetargruppen. Skillnaderna blir som minst 1968, det år som redan tidigare visat sig avvika från min modell. Det sker sålunda påtagliga förskjutningar när klassbakgrund tillåts spela in, men det grundläggande mönstret kvarstår.⁵¹

Båda figurerna skapar intrycket av en avtagande betydelse för klassbakgrundens betydelse för röstning, vilket också är i linje med den allmänna uppfattningen om klassröstningens betydelse. Men i en tilltagande trend av åsiktsröstning, där

skillnaderna mellan yrkesgrupperna kvarstår, tycks 1968 vara ett avvikande år där SAP:s valseger bland annat har sin grund i klassmobilisering. Klasskänsla och klassidentifikation gör sig mer påmint under detta val, attityder i socialpolitiken mindre.

En annan intressant faktor som skulle kunna utgöra en bakomliggande förklaring är *utbildning*. Det är i detta perspektiv utbildningsskillnader som ligger bakom attitydvariabelns effekter och som också förklarar tjänstemännens större benägenhet att låta inställningen till socialpolitik påverka röstningen. En högre utbildningsnivå, vilket bland annat dominerar i tjänstemannagrupperna, resulterar då i en högre konsistens mellan höger-vänsteråsikt och röstning. Att det även för småföretagare och högre tjänstemän uppträder effekter som oftast överstiger arbetargruppens, torde peka på detta.

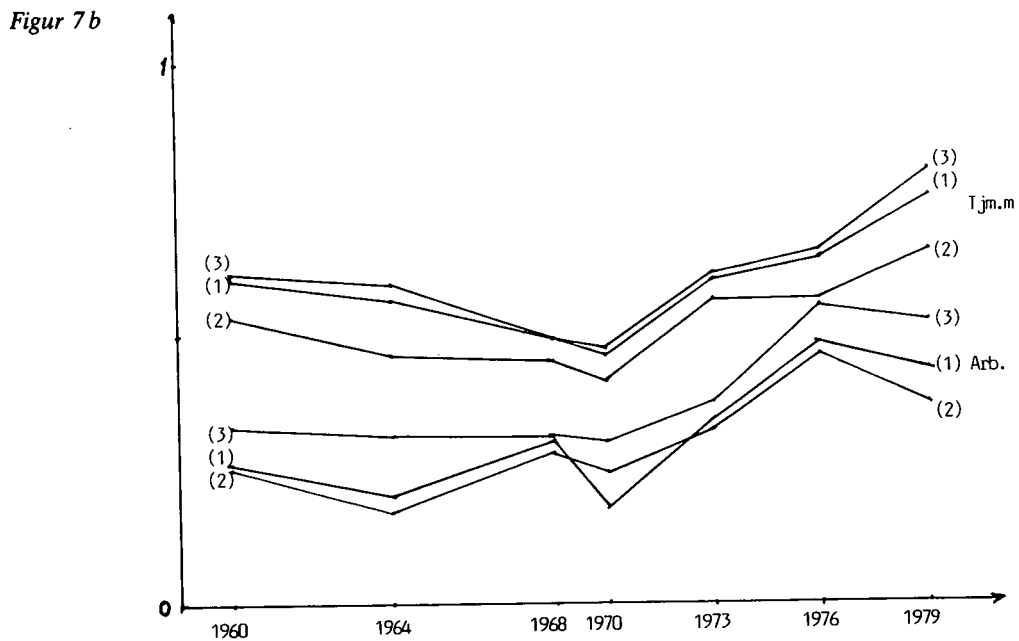
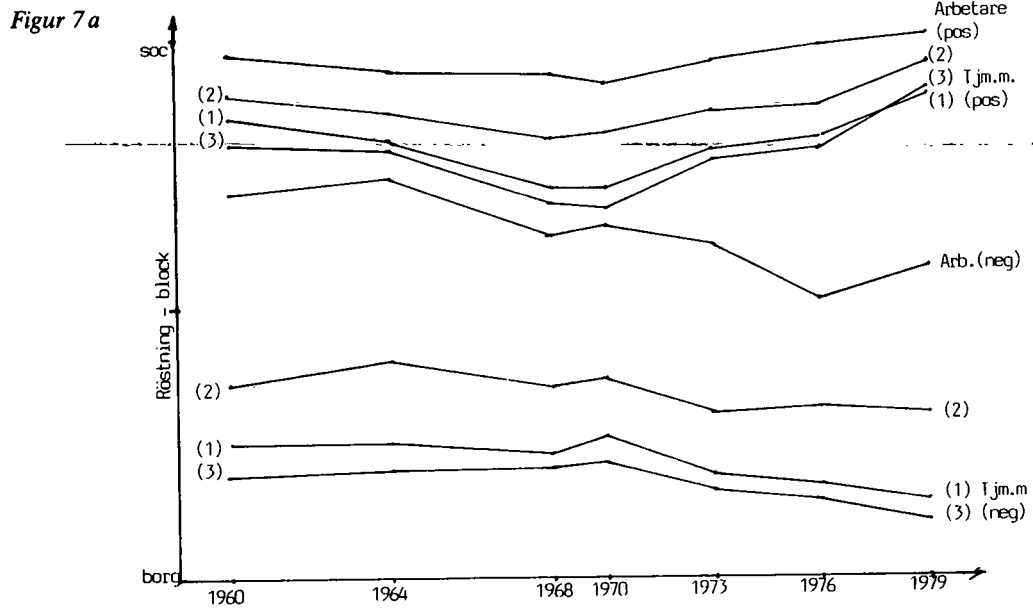
Om man sålunda skärskådar effekterna av socialpolitisk inställning inom respektive utbildningskategori så torde de ursprungliga skillnaderna mellan olika yrkesgrupper minska eller försvinna. Resultatet av analysen illustreras i följande figurer:

Enligt fig 7 a så tycks den allmänna tankegången stämma även i det här fallet. Tjänstemän med låg utbildning röstar mer socialistiskt än högutbildade. Tanken på högre konsistens hos högutbildade får alltså visst stöd. Men skillnaderna är generellt inte alls stora, framförallt inte om man ser till de grupper som har en positiv inställning till sociala reformer och bidrag. De förändringar i röstning som kan märkas är rakt igenom svagare än vad som var fallet vid kontroll för klassbakgrund. Men på ett likartat sätt fungerar utbildning som en klassvariabel; de med låg utbildning som hyser en negativ hållning är betydligt mer benägna att rösta socialistiskt än sina högutbildade kamrater.

Av såväl fig 7 a som 7 b går det att utläsa att utbildning har en viss betydelse för attitydens effekt på röstningen inom yrkesgrupperna, men att förändringarna är små från grundmodellen, att förändringarna är likartade i båda yrkesgrupperna och att de är mindre i jämförelse med det fall där klassbakgrund utgjorde kontrollvariabel.

Jag har också provat ytterligare två kontrollvariabler, *yrkessektor* och *ålder*. Tanken bakom att se på effekten av yrkessektor är följande: Oavsett om man tituleras arbetare eller tjänsteman av någon grad, så torde det ligga i en offentliganställds intresse att värna om grunden för sin utkomst. Vid kontroll för yrkessektor torde de uppkomna

Effekter av attityd till sociala reformer och bidrag på röstning 1960–1979, med kontroll för utbildning.
(Ostand. regr. koeff)

Siffrorna i parenteserna skall läsas på följande sätt: (1) = Grundmodell (ej kontroll), (2) = Låg utbildning, (3) = Hög utbildning.

effekterna för attityd och olika värden för yrkesgrupper minska eller försvinna. Här finns självklart ett problem med att översätta stöd till offentlig sektor till stöd till sociala reformer och bidrag som minskar värdet av denna kontroll. Om det ligger nära till hands att en socialarbetare stöder sociala reformer och bidrag, så gäller detta knappast försvarsbyråkratin.

Vad är då resultatet? Varken ålder eller sektor tycks påverka interaktionseffekterna eller röstning i någon nämnvärd utsträckning.⁵² Om något ska lyftas fram är det att det snarare är privatanställda än offentliganställda som röstar socialistiskt, medan de olika gruppernas interaktionseffekter knappast skiljer sig åt.⁵³ Detta resultat går i linje med vad flera tidigare uppmärksammat; att "sektorstillhörigheten . . . definitivt inte orsakat någon omfattande omgruppering i väljarkåren".⁵⁴

Den grundläggande hypotesen kvarstår sålunda, även om kontroller för andra variabler genomförs. Men en beståndsdel i 'strategiförklaringen' är att det är frågan om att skapa intressen hos tjänstemännen för en gynnsamt utformad välfärdsstat. Men är det just välfärdsstatens utformning det är frågan om? Om man använder sig av andra vänster-högerfrågor och ovanstående effekter ändå uppstår, håller då denna förklaring streck?

Den idealiska frågan bör anknyta till vänsterhögerskalan utan att vara relaterad till välfärdsstaten. Det är nu inte lätt att hitta någon sådan, men inställningen till försvaret är nog det närmaste man kan komma.⁵⁵ Olyckligtvis har jag nu inte själv haft tillgång till denna eller någon liknande fråga. Jag är därför hänvisad till vad andra har skrivit.

I de undersökningar där försvarsfrågan berörs kommenteras den mycket sparsamt. Inställningen till försvaret mäts ofta med en fråga som är inriktad på inställningen till försvarets kostnader. Förutom att det är en traditionell vänster-högerfråga, så tycks resultatet vara att frågan har mindre betydelse för val av parti än vad frågan om sociala reformer har. Åtminstone gäller det valen 1976 till 1985.⁵⁶ I en uppdelning mellan olika yrkesgrupper – arbetare, tjänstemän, småföretagare, jordbrukare och studerande – så intar tjänstemännen platsen efter arbetare bland de som är positiva till sänkta försvarskostnader i valet 1982.⁵⁷ Men Holmberg tar inte med partiståndpunkt i analysen.

I Törnqvists undersökningar i beredskapsnämndens regi görs inte heller denna koppling. Författaren håller sig till de bivariata sambanden. Resultaten är entydiga; att önskemålet att höja försvarsanslagen stiger med stigande utbildning, med högre socialgrupp och med en position som närmar sig högerkanten i politiken.⁵⁸ Samma förhållande gäller för en fråga som rör försvarsstyrkans storlek.⁵⁹ Inställningen till försvaret tycks vara en traditionell vänster-högerfråga.

Kombinationen av frågans lägre betydelse för partivalet och den entydiga ökningen av försvarsvänlighet med ökande status på samhällstegen respektive stigande utbildning är åtminstone inte till nackdel för 'strategiförklaringen'. Resultaten pekar inte på att samma förhållanden råder för försvarsfrågan som i frågan om välfärdsstaten.

De få frågor som jag trots allt kunnat använda anknyter alla till den offentliga sektorn och statens kontroll och inflytande över marknaden. Frågorna handlar om 'statens inblandning i näringslivet', 'samhällets kontroll över banker och industri' och en fråga om 'samhällskontroll för att minska arbetslösheten'.⁶⁰ De anknyter å ena sidan till basen för den svenska välfärdsstaten med stora offentliga inslag, men är å andra sidan inte snävt knutna till socialpolitiken.

Samma mönster som tidigare påvisats återfinns även här. Effekterna av inställningen till statens kontroll på hur man röstat är störst hos tjänstemännen på mellannivå i de två första frågorna, vid alla de tillfällen de ställts. Tätplatsen är mer ifrågasatt när frågan om arbetslöshet kommit upp. Frågornas konstruktion gör tolkningen problematisk. Å ena sidan kan resultatet ses som ytterligare ett stöd för den förklaring som redan presenterats. Å andra sidan kan det ses som uttryck för att socialdemokratin lyckats fånga in tjänstemannagruppen med en bredare strategi; Oavsett vilken fråga som stått på dagordningen så har socialdemokratin varit angelägen om att få tjänstemännen på sin sida, vilket man också lyckats med.⁶¹

5. Slutord

Avslutningsvis kan konstateras att inställningen till sociala reformer och bidrag har effekt på hur väljarna röstar. Det står också klart att effekten är olika stark i olika yrkesgrupper. Så långt är resultatet triviala. Mer spännande är att alla tendenser tyder på att tjänstemännen på mellannivå är den grupp där den socialpolitiska inställningen

har den största effekten, även om de enskilda värdena är behäftade med ett visst mått av osäkerhet. Relationerna mellan olika grupper liksom effekternas storlek tycks också bestå, trots att rimliga kontrollvariabler testats. Den grundläggande modellen kvarstår, även om klassbakgrund och utbildning har vissa effekter på resultatet.

Jag har i framställningen igenom försökt göra troligt att en förklaring till resultaten står att finna i socialdemokratiens strategiska handlande. Inledningsvis pekade jag på två delar i denna strategi; välfärdspolitikens generella utformning och gynnande av tjänstemannagrupperna, samt ett idogt organisatoriskt arbete riktat mot att inlemma tjänstemännens organisationer i arbetarrörelsen.

Det senare har jag inte berört i analysen, men resultat som pekar på samband mellan fackför-
 eningstillhörighet och röstning kanske kan tolkas i den riktningen. Om man jämför de oorganiserade tjänstemännen i mellanställning med de som är anslutna i TCO finns det en markant skillnad i socialdemokratisk röstning; Andelarna är 26 respektive 37%. För de lägre tjänstemännen är diskrepansen än större; 26 respektive 43%. Det finns åtminstone två olika tolkningar av dessa siffror: Att de borgerliga väljer att stå utanför facket eller att facket har en radikaliserande inverkan.⁶²

Det har varit politikens utformning som har stått i fokus här. Det torde vara möjligt att utifrån ovanstående analys dra slutsatsen att förklaringen är möjlig och rimlig; Att socialdemokratiens utformning av välfärdspolitikerna har haft en för detta parti gynnsam effekt på tjänstemännens politiska preferenser. För att driva förklaringen i hamn fordras betydligt mer, det saknas en in-
 trängande analys av det socialdemokratiska partiets strategiska överväganden. Men resultaten tycks ändå visa att det vore fruktbart att också syna de mer okända bitarna i pusslet.

Noter

¹ Tanken med denna uppsats är att den så småningom skall flyta in i ett avhandlingskapitel. Där skall en nyare yrkesindelning användas och perioden också efter 1979 analyseras. Den föreliggande versionen utgår från ett papper som lades fram vid ett doktorandseminarium i kvantitativa metoder i Umeå under våren -89.

² Tankegången bygger främst på Przeworski 1985 och Przeworski & Sprague 1986. Pontusson anser att det är ett relativt bräckligt fundament som detta tjänstemannastöd vilar på, och beskriver det som "essentially 'welfarist' in substance. Social Democratic hegemony is exercised at the level of public policy debate, and coexists with a mass-consumer culture that does not seem to be qualitatively different from that of other capitalist societies . . . Whenever socialism has become an issue, as in recent debate over wage-earner funds, the Social Democrats have adopted a defensive posture, and have been forced to retreat." Pontusson 1988, 2.

³ Se Andersson 1980 325 f.

⁴ Therborn 1987, 29.

⁵ Se Särilvik 1964, 218 f och Svensson 1988.

⁶ Jfr Przeworski 1985, 23 ff, 104 ff, 115 ff.

⁷ Den kvantitativa metod som jag kommer att använda mig av är kovariansanalys. Denna metod ger möjlighet att kombinera nominalskalor med intervallskalor. En oberoende variabel är då av nominalskalekaraktär, yrke, medan den andra oberoende variabeln, attityd/åsikt, liksom den beroende variabeln, röstning, betraktas som intervallskalor. Med hjälp av detta kan man då se på vilken effekt attityd har på den beroende variabeln om yrkesvariabeln hålles konstant. Det betyder i sin tur att det också går att få fram vilket samband det finns mellan attityd och röstning inom respektive yrkeskategorier. Se Blalock 1979, 509 ff (kap 20).

⁸ Ibid, 295. De sammanfattar också hur klassröstningen utvecklats från 1956 och framåt. De redovisar såväl en enkel uppdelning mellan arbetare och medelklass, men också hur man nedbrutet på fler yrkesgrupper har röstat under denna period. Ett problem är att man inte har kontrollerat för attityder till olika sakfrågor när man räknat fram klassröstningsindex, dvs vilka sakfrågor som har betydelse för att motverka ren klassröstning. Holmberg & Gilljam 1987, 178 ff, 183 ff.

⁹ Ibid, 310.

¹⁰ Se tex Särilvik 1965, 162, som diskuterar socialdemokratiens möjligheter att mobilisera sina väljare i denna typ av frågor jämfört med de möjligheter som folkpartiet har.

¹¹ Jfr Holmberg & Gilljam 1987, 184.

¹² Jämför med Przeworskis tanke om en växande del av arbetskraften som han benämner "surplus labor", Przeworski 1985, 88, resonemangen om "allies" i Przeworski & Sprague 1986, 40 ff och Esping-Andersens idé om 'den nya medelklassen'. Esping-Andersen 1985, 27 ff.

¹³ Datamängden sammansatt av Anders Westholm, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala. Jag har sedan bearbetat materialet med hjälp av frekvensprocedur och GLM-procedur i SAS.

¹⁴ En diskussion om olika typer av frågeteknikers effekt på resultaten återfinns i Holmberg & Gilljam 1987, 285 f.

- ¹⁵ Se Särilvik 1965, 146.
- ¹⁶ De senare kan dock i en vid mening innefatta eller beröra välfärdsstaten då denna i svensk tappning är offentlig i alla dess delar. Såväl reglering, produktion och finansiering sker i offentlig regi och innebär ett kraftigt ingrepp i marknaden.
- ¹⁷ Se Hadenius 1986, 88 ff.
- ¹⁸ Eftersom jag inte har haft tillgång till den omkodning av 1956–1964 års undersökningar som man nyligen avslutat vid Göteborgs statsvetenskapliga institution så tvingas jag välja den äldre indelningen för att få ett jämförbart material. Den gamla yrkesklassificeringen, eller socialgruppskoden, är ganska grov och består av 32 olika yrkesgrupper som i sin tur delats upp i tre olika socialgrupper. Den nya yrkesklassificeringen har tre indelningsgrunder, sektor, yrke och status. På yrkesnivån återfinns 73 olika yrkesgrupper. I båda fallen utmynnar indelningarna i sju olika huvudgrupper, men med något olika beteckningar och innehåll. För att något se hur de överensstämmer är Maria Oskarssons jämförelse mellan de två indelningarna vid 1982 års val en hjälp. Grupperna jordbrukare, småföretagare och studerande står i princip ograverade. Av dem som i den äldre indelningen betecknas som högre tjänstemän har 85 % samma beteckning i den nya. 12 % har blivit tjänstemän på mellannivån. Denna grupp har i sin tur bibehållit 55 %, medan 29 % har uppgått i en ny grupp, lägre tjänstemän. 13 % har förts till gruppen högre tjänstemän. Det betyder att större delen av den grupp som står i fokus för mig är de som idag betecknas som tjänstemän på mellan- och låg nivå. Grupperna affärs- och statsanställda och jordbruksarbetare har i den nya indelningen helt försvunnit och utgör tillsammans med ett mindretal arbetare den nya gruppen övriga arbetare. 60 % av den gamla gruppen arbetare utgör den nya gruppen industriarbetare. Se Oskarson 1986, 2 f, figur 1 i bilaga. För en redovisning av hur olika yrken klassificerats i de olika yrkesgrupperna enl. den gamla indelningen, se Petersson 1978 b, 194 ff.
- ¹⁹ Svallfors 1989, 14. Se också 108 ff
- ²⁰ Holmberg, 1981, 254. Holmberg analyserar samma fråga, men ser på utvecklingen uppdelat på partitillhörighet.
- ²¹ Holmberg & Gilljam 1987, 257 ff, 315 ff.
- ²² Ibid, 254. Resultatet gäller i princip alla väljargrupper, fr a de borgerliga partiernas väljare minskar sin negativa hållning.
- ²³ Inglehart, 1987, 1295. Se också Petersson 1989, 49 ff. En tolkning av skeendet i Danmark som fogar in partistrategin i värderingsbildningen tillhandahålls i Esping-Andersen 1989, 234 f.
- ²⁴ Holmberg & Gilljam 1987, 186.
- ²⁵ Ibid, 185.
- ²⁶ För en redovisning av förklarad varians och andel av densamma för modellen, se bilaga 1.
- ²⁷ Estimatet motsvarar beta-värdet i ekvationen $Y = a + bx$. Alfa-värdet, a , visar var på y -axeln linjen skär och anger de olika yrkenas placering i förhållande till varandra. I princip så bör alfavärdena falla in i intervallet 0–1, dvs borgerlig röstning – socialistisk röstning. Det kan dock hända att vissa värden, som i fallet ovan vad gäller jordbrukare och högre tjänstemän, ändå faller utanför. Det beror på att värdena är lösningar som faller ut av en ekvationslösning som är en bland många tänkbara. Faktorer som få enheter i vissa kategorier kan spöka till det. Men det som är huvudpoängen är relationen mellan de olika yrkeskategorierna, inte exakt var på y -axeln en enskild linje skär.
- I modellen har borgerlig röstning värdet 0 och socialistisk röstning värdet 1. Jag har behållit alla fyra svarskategorierna vad gäller attitydvariabeln men låtit yttervärdena vara 0 resp 1; där 0 instämmer helt i påståendet om sociala reformer (negativ) och 1 motsvarar helt motsatt åsikt (positiv). 'Instämmer i stort sett' motsvaras då av värdet 0,33 och 'I stort sett motsatt åsikt' av värdet 0,67.
- ²⁸ Estimatet kan alltså tolkas som ostandardiserade multipla regressionskoefficienter; jag kommer genomgående att beteckna dem som ostandardiserade regressionskoefficienter. Man kan fråga sig varför jag då inte gör dem till standardiserade 'beta-weights'. Skälet är att dessa är standardiserade i förhållande till andra beta-värden inom resp urval och "are therefore inappropriate for comparisons across samples." Blalock 1979, 482. Ascher 1976, 47 f. Därtill blir inte koefficienterna tolkningsbara om man i modellen också räknar med interaktion, vilket är huvudpoängen i den här analysen framgent. De standardiserade koefficienterna är bara meningsfulla i additiva modeller.
- ²⁹ Om interaktion vid kovariansanalys, se Blalock 1979, 519 ff.
- ³⁰ För valen 1960, 1964, 1968 och 1979 gäller en signifikansnivå på 99,9 %. Valen 1970 och 1973 är interaktionseffekten säkerställd med 99 respektive 95 % säkerhet.
- ³¹ Dessa t -värden och signifikansmått är i modellen relaterade till jordbrukargruppen som genom detta inte heller har tilldelats någon interaktionseffekt. Alla interaktionseffekter och därmed också totala beta-effekter är sålunda också relaterade till denna jämförelsegrupp.
- ³² Det betyder att även om det finns en signifikant skillnad gentemot jämförelsegruppen jordbrukare så är det inte så säkra skillnader gentemot mer närstående grupper. För tjänstemännen rör sig konfidensintervallen mellan som minst $+0,18$ till som mest $+0,31$ på 95 %-nivån. För en fullständig redovisning av detta signifikanstest och av konfidensintervall för enskilda betavärden; se bilaga 2.
- ³³ Alla enskilda totala effekter (grundeffekt + interaktion) finns redovisade i bilaga 2.
- ³⁴ Se Przeworski 1985, 106 och Przeworski & Sprague 1986, 57 ff.

- ³⁵ Vid valet 1970 avviker dock arbetarklassens valdeltagande från trenden av generell ökning mellan 1956 och 1979. Samtidigt ökar medelklassen sitt valdeltagande detta år. Åren 1964 och 1979 karakteriseras också av smärre minskningar, men detta slår igenom i hela valmanskåren och kraftigast i medelklassen. Se Holmberg & Gilljam 1987, 75.
- ³⁶ För fullständiga resultat, se bilaga 3.
- ³⁷ Esping-Andersen 1988, 233 f. Se också Särllvik 1977, 93 f och Therborn 1989, 38 f.
- ³⁸ Se Isberg m fl 1974, 256 ff, 274 f. Se också Birgersson m fl 1981, 229 ff där också sjukförsäkringar, fria läromedel och skolmåltider nämns.
- ³⁹ Se Isberg m fl 1974, 203, 258, 277, 280.
- ⁴⁰ Esping-Andersen 1988, 234. Det är dock oklart vad Esping-Andersen avser med omvandlingen av arbetslöshetsförsäkringen. Den är ju uppbyggd enligt Gentsystemet, ett frivilligt system som administreras av fackföreningarna. Det enda av vikt som hänt under perioden var införandet av KAS 1974, ett stöd med väsentligt lägre ersättningar som är riktat till de som inte anslutit sig till någon av de erkända arbetslöshetskassorna. Se Elmér 1986, 106 ff, 144 ff.
- ⁴¹ Se tex Svensson 1986, 29.
- ⁴² Se Särllvik 1977, 104 f, 120.
- ⁴³ Petersson 1977, 201.
- ⁴⁴ Ibid, 197; Särllvik 1977, 99.
- ⁴⁵ Det bör observeras att det i gruppen högre tjänstemän i valundersökningarna även ingår storföretagare. Men eftersom deras andel av denna grupp ändå torde vara försvinnande liten, har jag tillåtit mig att dra slutsatser om just högre tjänstemän.
- ⁴⁶ Esping-Andersen 1989, 231.
- ⁴⁷ Jfr Przeworski 1985, 110 f och Przeworski & Sprague 1986, 72 ff.
- ⁴⁸ Fiorina 1981, 9.
- ⁴⁹ Ibid, 83.
- ⁵⁰ Det skulle föra alltför långt att här också diskutera kontrollvariablernas självständiga effekter varför jag valt att inte redovisa dessa. Jag har här fört in dessa kontrollvariabler var för sig till min ursprungliga modell. De förekommer sålunda inte alla samtidigt(!) Eftersom kovariansanalysen kräver att kontrollvariablerna befinner sig på intervallskalenivå, har jag tvingats att dikotomisera de ingående nominal- och ordinalskalevariablerna. För en mer detaljerad beskrivning av hur jag har hanterat variablerna och vad jag utgått ifrån, se bilaga 2.
- ⁵¹ Interaktionseffekterna för tjänstemännen är som tidigare signifikant skilda från jämförelsegruppen jordbrukare, alla med minst 95 % säkerhet och med konfidensintervall från +-,18 till +-,32. Liksom tidigare går det att finna konfidensintervall för arbetare och tjänstemän som ej överlappar varandra för åtminstone åren 1960-64 om resultaten från dessa undersökningsår omvandlas till ett tillfälle. Om kraven på säkerhet sänks till 90 % passerar möjligtvis också perioden 1973-79 nålsögat. Se bilaga 3, modell 3 för mer fullständig redovisning.
- ⁵² Ålder torde däremot tillsammans med utbildning ge större utslag. Jfr Petersson 1977.
- ⁵³ Grafiska illustrationer av resultaten återfinns i bilaga 4.
- ⁵⁴ Holmberg & Gilljam 1987, 198.
- ⁵⁵ Se exempelvis Petersson 1982, 51 ff och Holmberg 1981, 239.
- ⁵⁶ Holmberg & Gilljam 1987, 290.
- ⁵⁷ Holmberg 1984, 180 f. Hos Petersson 1982 finns uppgifter om olika yrkesgruppers intresse för utrikespolitiska frågor. Där hamnar högre tjänstemän i topp, förutom gruppen studerande, följda av tjänstemän i mellanställning. Men gruppen arbetare passerar där såväl lägre tjänstemän som jordbrukarna. (s 110)
- ⁵⁸ Törnqvist 1973, 42 ff. Se också Törnqvist 1981.
- ⁵⁹ Törnqvist 1973, 36 f.
- ⁶⁰ För en fullständig redovisning av intervjufrågornas utformning och de fullständiga resultaten, se bilaga 5.
- ⁶¹ Något som ytterligare dämpar viljan att dra för stora växlar på dessa frågor är det sätt på vilket de är formulerade. De är alla konstruerade som kunskaps- eller skrivningsfrågor på vilket det tycks finnas ett implicit givet svar.
- ⁶² Se Holmberg & Gilljam 1987, 190.

Litteratur

- Andersson, S 1980. *På Per Albins tid*. Stockholm, Tidens förlag.
- Ascher, HB 1976. *Causal Modeling*. Beverly Hills & London, Sage Publications.
- Birgersson B-O, Hadenius S, Molin B & Wieslander H, 1981. *Sverige efter 1900. En modern politisk historia*. Stockholm, Bonniers.
- Blalock, HM 1979. *Social Statistics*. Revised second edition. Tokyo, McGraw-Hill Kogakusha.
- Elmér, Å 1986. *Svensk socialpolitik*. Stockholm, Liber.
- Esping-Andersen, G 1985. *Politics against markets. The social democratic road to power*. Princeton, Princeton UP.
- Esping-Andersen, G 1988. Jämlikhet, effektivitet och makt. Socialdemokratisk välfärdspolitik. I Misgeld K, Molin K, Åmark K, (ed). *Socialdemokratiens samhälle*. Stockholm, Tidens förlag.
- Fiorina, M 1981. *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven, Yale UP.
- Gilljam, M & Nilsson, L 1985. Svenska folkets åsikter om den offentliga sektorn - två förklaringsansatser. *Statsvetenskaplig Tidskrift, årg 88, nr 2*.
- Hadenius, A 1986. *A Crisis of the Welfare State? Opinions About Taxes and Public Expenditures in Sweden*. Stockholm, Almqvist & Wiksell International.
- Holmberg, S 1981. *Svenska väljare*. Stockholm, Liber.
- Holmberg, S 1984. *Väljare i förändring*. Stockholm, Liber.

- Holmberg, S & Gilljam, M 1987. *Väljare och val i Sverige*. Stockholm, Bonniers.
- Inglehart, R 1987. Value Change in Industrial Societies. *American Political Science Review*. Vol 81.
- Isberg, M, Wettergren, A, Wibble, J, Wittrock, B 1974. *Partierna inför väljarna. Svensk valpropaganda 1960–1966*. Stockholm, Allmänna Förlaget.
- Oskarsson, M 1986. Yrkes- och socialgruppsklassificeringar i valundersökningarna 1956–1985. Göteborgs statsvetenskapliga institution. (Stencil)
- Petersson, O 1977. *Väljarna och valet 1976. Rapport 2*. Stockholm, SCB.
- Petersson, O 1977b. *Väljarna och valet 1976. Rapport 3*. Stockholm, SCB.
- Petersson, O 1982. *Väljarna och världspolitiken*. Stockholm, P A Norstedt & Sönders förlag.
- Petersson, O, Westholm, A, Blomberg, G 1989. *Medborgarnas makt*. Stockholm, Carlssons.
- Petersson, O 1989. *Makt i det öppna samhället*. Stockholm, Carlssons.
- Pontusson, J 1988. Swedish Social Democracy And British Labour: Essays on the Nature and Conditions of Social Democratic Hegemony. *Western Societies Program Occasional paper no 19*. New York Center for International Studies, Cornell University.
- Przeworski, A 1985. *Capitalism and Social Democracy*. Cambridge, Cambridge UP.
- Przeworski, A & Sprague, J 1986. *Paper Stones. A History of Electoral Socialism*. Chicago & London, The University of Chicago Press.
- Svallfors, S 1989. *Vem älskar välfärdsstaten? Attityder, organiserade intressen och svensk välfärdspolitik*. Lund. Arkiv.
- Svensson, T 1986. Jämlikhetsbegreppet i pressen och jämlikhetsrapporten 1969. Stencil, Historiska institutionen, Uppsala Universitet.
- Svensson, T 1988. Den svenska modellen – Korporatism, socialdemokratisk ideologi eller koalitionspolitik? Stencil, Statsvetenskapliga Institutionen, Uppsala Universitet.
- Särilvik, B 1964. Politisk rörlighet och stabilitet i väljarkåren. *Statsvetenskaplig Tidskrift* årg 64, nr 3.
- Särilvik, B 1965. Skiljelinjer i valmanskåren. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, år 68, nr 2.
- Särilvik, B 1977. Recent Electoral Trends in Sweden. I Cerny, KH (ed) *Scandinavia at the Polls. Recent Political Trends in Denmark, Norway and Sweden*. Washington, AEI Studies.
- Therborn, G 1989. Arbetarrörelsen och välfärdsstaten. *ARKIV för studier i arbetarrörelsens historia* nr 41–42.
- Törnqvist, K 1973. Folket och försvaret. En opinionsundersökning om svenska folkets inställning till några försvarsfrågor hösten 1972. Psykologiskt försvar nr 59, Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Stockholm.
- Törnqvist, K 1981. Attityder till samhälle, omvärld och försvar. En opinionsundersökning våren 1981. Psykologiskt försvar nr 108, Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Stockholm.

Bilaga 1

De ingående variablerna

Alla variabler finns förstås inte med vid alla val, och inte heller är de variabler jag tvingats använda helt avpassade för den roll jag tilldelat dem. Den variabel som något kunnat användas som ett 'närmevärde' för en uppdelning i offentlig respektive privat anställning emmanerar från Olof Peterssons undersökning från 1976. Den innehåller sex olika kategorier; Jordbruk, produktion, cirkulation, reproduktion, förvaltning och studerande. Den sista gruppen har liksom i undersökningen hitintills uteslutits, medan grupperna reproduktion och förvaltning fått bilda en gemensam kategori representerande offentliganställda. Kvarstående grupper bildar tillsammans gruppen privatanställda.

Målet för klassbakgrund är inte heller helt tillfredsställande, men är från början dikotomiserat i arbetarklass och medelklass. Värt att notera är också att klassbakgrund mätes med hjälp av faders klasstillhörighet.

I mitt dataset finns två olika utbildningsvariabler med. Resultaten i analysen är i det närmaste identiska varför jag här väljer att redovisa utfallet för den variabel som bygger på den gamla utbildningsindelningen. Jag har även här dikotomiserat och bildat en lågutbildad grupp av de som har högst folkskoleutbildning, medan gruppen högutbildade utgörs av alla de övriga med högre utbildning än folkskola eller motsvarande. Här har funnits möjligheter att dra gränsen längre upp på utbildningsstegen, men jag har inte funnit skäl som talat för detta. Det är historiskt så att en utbildning utöver folkskolan har varit förunnat ett fåtal. Det skulle vara orimligt att betrakta en person med en tvåårig gymnasieutbildning som lågutbildad. En av de praktiska konsekvenserna är då också att gruppen högutbildade skulle bli mycket liten.

I åldersvariabeln ingår åldersgrupperna 18–35 år, 36–50 år, 51–60 år och 61 år-. Vid dikotomisering har jag i den första analysen låtit de unga utgöras av gruppen 18–35 år, medan resterande grupper utgjort gruppen övriga. Vid den omvända analysen, har jag slagit samman grupperna 51–60 år och 61– år för bilda en grupp av äldre.

Förklarad varians i grundmodellen med interaktion

Följande tabell visar den varians som de båda variablerna förklarar (äta kvadrat) när de tillåts medverka i samma modell. Inom parentes anges också värden när också interaktion variablerna emellan tillåts spela in. Kolumnen till höger anger respektive variabels andel av de summerade direkta effekterna. Proportionerna är räknade på de BSS-värden, dvs variansen mellan grupper-

na, som anges för respektive variabel då man kontrollerat för den andra. (Type III SS).

Som vi ser avtar förklaringskraften av de oberoende variablerna över tid, om än inte så kraftigt. Om man tar hänsyn till interaktionen så får man nyansera sig ytterligare. Det tycks ske en svag minskning av vad dessa oberoende variabler kan förklara. Det är då osäkert om trenden bryts med det något högre värdet 1979 än vad som tidigare gällt under 70-talet. Samtidigt utgår idén om en minskning från det relativt mycket högre värdet för valet 1960. Kvarstår gör att det inte rör sig om obedryliga värden för förklarad varians.

Förklarad varians i grundmodellen med interaktion
Andel av summerade direkta effekter (BSS)

År	Åtakvadrat	Yrke	Attityd
1960	0,48 (0,50)	0,72	0,28
1964	0,36 (0,37)	0,83	0,17
1968	0,34 (0,35)	0,72	0,28
1970	0,27 (0,28)	0,70	0,30
1973	0,31 (0,32)	0,70	0,30
1976	0,28 (0,34)	0,49	0,51
1979	0,32 (0,33)	0,53	0,47

Bilaga 2

Översikt: Grundeffekt – interaktionseffekt/yrkesgrupp

År	Grundeffect	Interaktionseffekt				
		Arbetare	Aff.statsanst.	Tjm.mellan	Tjm.högre	Småföretag
1960	0,07	0,19	0,31	0,53	0,17	0,48
1964	0,07	0,13	0,32	0,49	0,21	0,38
1968	0,20	0,10	0,18	0,29	0,29	0,38
1970	0,18	0,08	0,18	0,28	0,32	0,28
1973	0,29	0,05	0,16	0,31	0,14	0,15
1976	0,34	0,14	0,14	0,30	0,28	0,21
1979	0,08	0,35	0,53	0,67	0,64	0,31

De totala effekter som redovisats i texten är då grundeffect + interaktion. Eftersom jordbrukarna är jämförelsegruppen för interaktionsberäkningen så är effekten för denna grupp alltid densamma som grundeffecten.

Översikt: Signifikans för T-värden – signifikanta skillnader vs jordbrukare – och konfidensintervall för interaktionseffekterna ovan. = ()

År	Arbetare	Aff.anst.	Tjm.mellan	Tjm.högre	Småföretagare
1960	<u>0,017</u> (0,16)	<u>0,0001</u> (0,18)	<u>0,0001</u> (0,18)	0,176(0,26)	<u>0,0001</u> (0,22)
1964	<u>0,167</u> (0,18)	<u>0,003</u> (0,22)	<u>0,0001</u> (0,20)	0,118(0,28)	<u>0,002</u> (0,24)
1968	0,345(0,20)	0,115(0,22)	<u>0,005</u> (0,20)	<u>0,025</u> (0,26)	<u>0,003</u> (0,26)
1970	0,464(0,22)	0,121(0,24)	<u>0,013</u> (0,22)	<u>0,028</u> (0,30)	<u>0,045</u> (0,28)
1973	0,684(0,26)	0,252(0,28)	<u>0,017</u> (0,26)	0,364(0,32)	0,392(0,36)
1976	0,366(0,30)	0,392(0,32)	<u>0,047</u> (0,30)	0,101(0,34)	0,263(0,36)
1979	<u>0,030</u> (0,32)	<u>0,003</u> (0,36)	<u>0,0001</u> (0,31)	<u>0,0006</u> (0,38)	0,119(0,40)

Signifikanta värden med en säkerhetsnivå på 95 % är understrukna. Konfidensintervallen gäller vid en säkerhetsnivå på 95 %. (Något överskattade).

Effekt av inställning till sociala reformer och bidrag på röstning inom grupperna tjänstemän-mellan och arbetare; med kontrollvariabler. (Totala beta-effekter: Grundeffekt + Interaktionseffekt)

TJÄNSTEMÄN

År	Grundmodell	Klassbakgrund		Utbildning		Yrkessektor		Ålder	
		Medel	Arbkl.	Hög	Låg	Off.	Priv.	Hög	Låg
1960	0,60	0,62	0,52	0,61	0,53	-	-	0,60	0,63
1964	0,56	0,53	0,47	0,59	0,46	-	-	0,56	0,57
1968	0,49	0,55	0,28	0,49	0,45	0,48	0,52	0,47	0,51
1970	0,46	-	-	0,47	0,41	0,51	0,36	0,48	0,45
1973	0,60	0,63	0,47	0,61	0,56	0,58	0,64	0,63	0,59
1976	0,64	0,68	0,52	0,65	0,56	0,67	0,62	0,63	0,68
1979	0,75	0,77	0,72	0,80	0,65	0,77	0,76	0,67	0,83

ARBETARE

1960	0,26	0,29	0,19	0,33	0,25	-	-	0,26	0,30
1964	0,20	0,21	0,15	0,31	0,17	-	-	0,20	0,21
1968	0,30	0,41	0,14	0,31	0,28	0,25	0,29	0,28	0,30
1970	0,18	-	-	0,30	0,24	0,39	0,24	0,27	0,24
1973	0,34	0,41	0,25	0,37	0,32	0,28	0,34	0,35	0,32
1976	0,48	0,51	0,37	0,55	0,46	0,53	0,48	0,47	0,52
1979	0,43	0,45	0,40	0,52	0,37	0,43	0,42	0,35	0,49

Bilaga 3

Poolning av undersökningsår – Resultat

Modell 1: I = 1960+1964; II = 1968+1970; III = 1973+1976+1979.

	I		II		III	
	Tjänstemän	Arbetare	Tjänstemän	Arbetare	Tjänstemän	Arbetare
Tot. eff. beta	0,57	0,23	0,47	0,28	0,68	0,42
Konf. int 95 %	0,43–0,71	0,11–0,35	0,31–0,63	0,14–0,42	0,52–0,84	0,26–0,58
Konf. int 90 %	0,45–0,69	0,13–0,33	0,34–0,60	0,16–0,40	0,55–0,81	0,29–0,55

Modell 2: Alla år som ett tillfälle

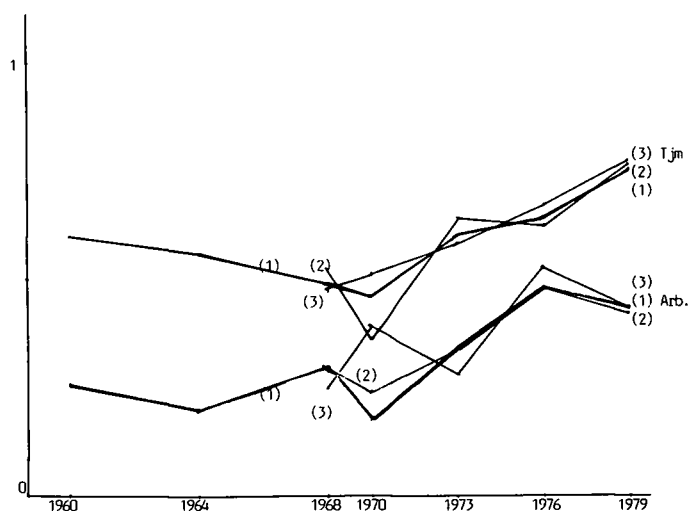
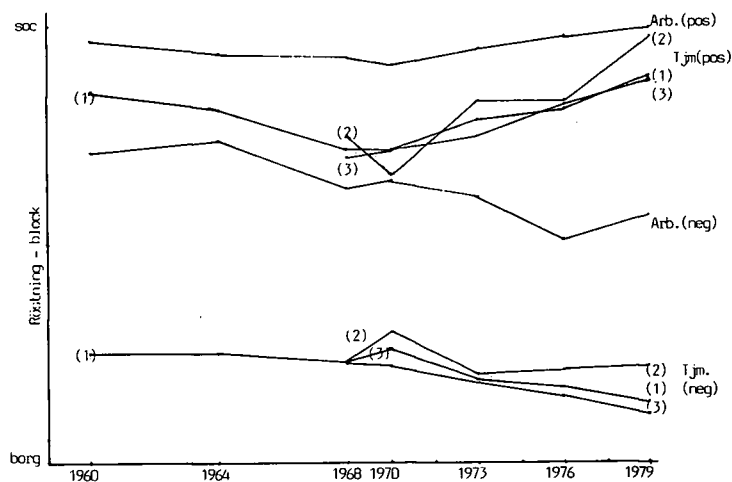
	Tjänstemän	Arbetare
Tot. eff. beta	0,58	0,32
Konf. int 95 %	0,50–0,66	0,24–0,40
Konf. int 90 %	0,52–0,64	0,26–0,38

Modell 3: Som modell 1, men med kontroll för klassbakgrund om f-klass = medelklass

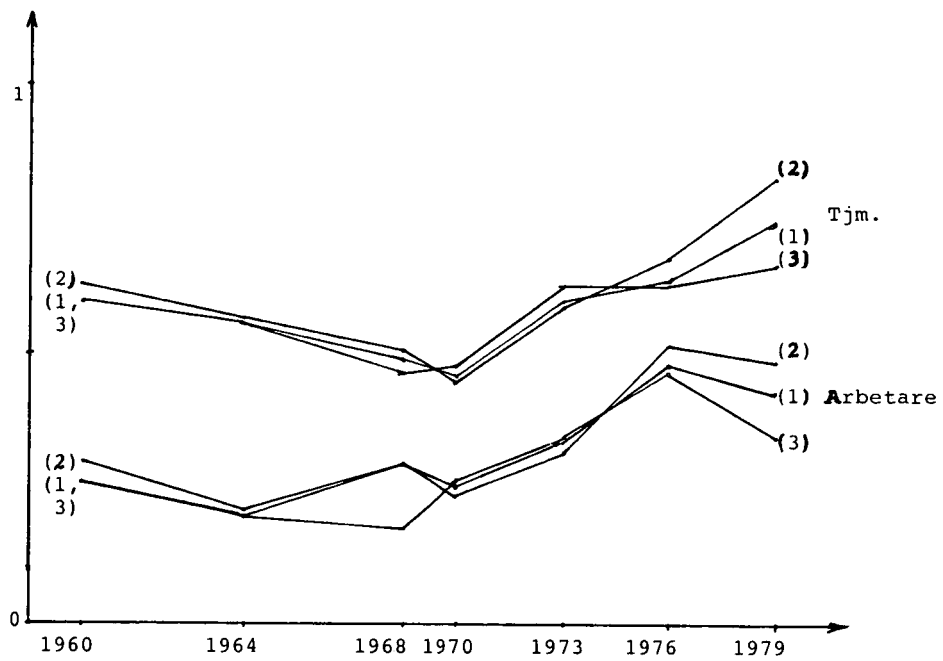
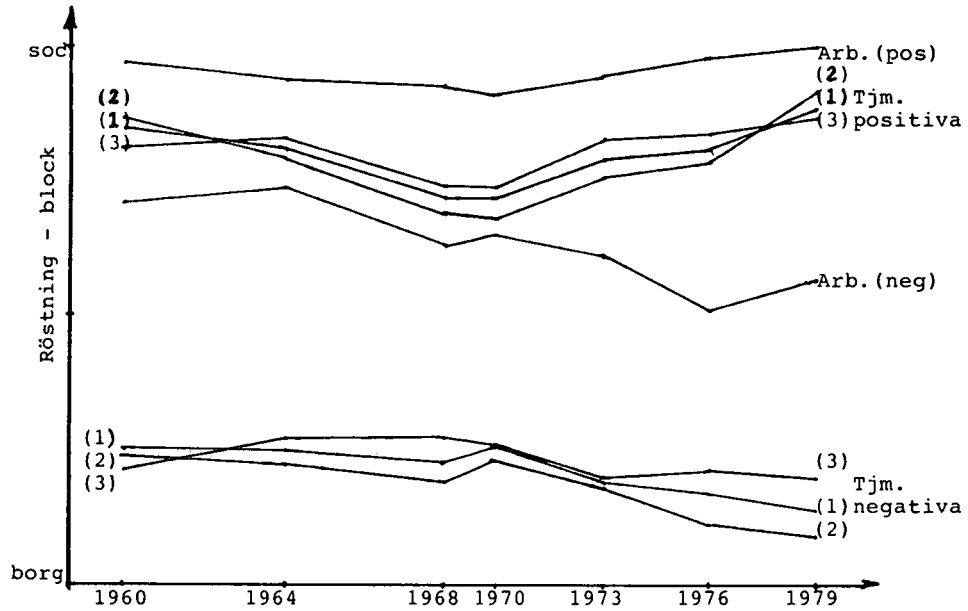
	Tjänstemän	I Arbetare	Tjänstemän	II Arbetare	Tjänstemän	III Arbetare
Tot. eff. beta	0,57	0,25	0,55	0,41	0,70	0,45
Konf. int 975 %	0,43–0,71	0,13–0,37	0,35–0,75	0,21–0,61	0,54–0,86	0,29–0,61
Konf. int 90 %	0,45–0,69	0,15–0,35	0,38–0,72	0,24–0,58	0,57–0,83	0,32–0,58

Bilaga 4

Effekter av attityd till sociala reformer och bidrag på röstning 1960–1979, med kontroll för yrkessektor. (Ostand. regr. koeff.) (1 = grundmodell, 2 = privatanst, 3 = offentliganst)

Effekter av attityd till sociala reformer och bidrag på röstning 1960-1979, med kontroll för ålder. (Ostand. regr. ko-
eff.) (1 = grundmodell, 2 = unga, 3 = äldre).

Bilaga 5

Alternativa attitydvariabler; interaktion med yrke med avseende på röstning: Totaleffekter

A: "Näringslivet fyller bäst sina uppgifter om de slipper inblandning från statens sida."

B: "De ledande i bankerna och industrin får alldeles för mycket inflytande, om inte samhället har möjlighet att kontrollera det privata näringslivet."

C: "Risken för arbetslöshet blir mindre om staten får mer inflytande på bankernas och företagens handlande."

A.

År	Jordbruk.	Småföret.	Tjm-högre	Tjm-mellan	Aff.anst.	Arbet.
1968	0,16	0,71	0,63	0,81	0,57	0,41
1973	0,30	0,69	0,66	0,90	0,65	0,49
1976	0,23	0,62	0,67	0,82	0,54	0,55

B.

1960	0,07	0,41	0,40	0,48	0,24	0,17
1964	0,13	0,38	0,27	0,48	0,37	0,17
1968	0,09	0,63	0,55	0,75	0,61	0,48
1970	0,08	0,46	0,60	0,52	0,38	0,33
1973	0,16	0,35	0,59	0,69	0,66	0,38
1976	0,29	0,65	0,78	0,85	0,44	0,49
1979	0,21	0,72	0,52	1,02	0,94	0,79

C.

1968	0,24	0,79	0,54	0,68	0,62	0,33
1970	0,18	0,65	0,53	0,56	0,52	0,37
1973	0,31	0,57	0,84	0,91	0,85	0,55
1976	0,58	0,54	0,90	0,86	0,59	0,54